

Paziljanova Zulfiya Sabirjanovna
Qo'qon davlat universiteti, doktorant
Email: zulfiya1980@mail.ru
Tel: + 998 90 055 46 22

YANGI AVLOD NEMIS TILI DARSЛИKLARI FUNKSIYALARINING QIYOSIY TAHLILI

Annotatsiya: Maqolada yangi avlod nemis tili darsliklarining didaktik, kommunikativ va rivojlantiruvchi funksiyalari qiyosiy tahlil qilinadi. Zamonaviy darsliklarning kompetensiyaviy yondashuv asosida yaratilishi, multimodal va raqamli vositalar bilan boyitilishi hamda madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi roli yoritilgan. Tadqiqotda an'anaviy va zamonaviy darsliklar o'rtasidagi farqlar, ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri hamda O'zbekiston va Germaniya tajribasi misolida tahlil etiladi. Natijalar yangi avlod nemis tili darsliklarini yaratishda ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: yangi avlod darsliklari, nemis tili o'qitish metodikasi, kompetensiyaviy yondashuv, kommunikativ kompetensiya, madaniyatlararo muloqot, multimodal ta'lim, raqamli texnologiyalar.

Пазилжанова Зулфия Сабиржановна
Кокандский государственный университет, докторант

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ФУНКЦИЙ УЧЕБНИКОВ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ

Аннотация: В статье проводится сравнительный анализ дидактических, коммуникативных и развивающих функций учебников немецкого языка нового поколения. Освещается роль современных учебников, разработанных на основе компетентностного подхода, обогащённых мультимодальными и

цифровыми средствами, в формировании межкультурной коммуникативной компетенции. В исследовании выявляются различия между традиционными и современными учебниками, их влияние на эффективность обучения, а также рассматривается опыт Узбекистана и Германии. Полученные результаты могут служить научно-методической основой для создания учебников немецкого языка нового поколения.

Ключевые слова: учебники нового поколения, методика преподавания немецкого языка, компетентностный подход, коммуникативная компетенция, межкультурная коммуникация, мультимодальное обучение, цифровые технологии.

Paziljanova Zulfiya Sabirjanovna

Kokand State University, doctoral student

Abstract: *The article presents a comparative analysis of the didactic, communicative, and developmental functions of new-generation German language textbooks. It highlights the role of modern textbooks developed on the basis of the competency-based approach, enriched with multimodal and digital tools, in forming intercultural communicative competence. The study identifies differences between traditional and modern textbooks, examines their impact on learning effectiveness, and analyzes the experiences of Uzbekistan and Germany. The findings may serve as a scientific and methodological basis for the development of new-generation German language textbooks.*

Keywords: *new-generation textbooks, German language teaching methodology, competency-based approach, communicative competence, intercultural communication, multimodal learning, digital technologies.*

Kirish

Bugungi globalashuv jarayoni va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xorijiy tillarni, xususan, nemis tilini o'qitish metodikasi tubdan o'zgarib bormoqda. An'anaviy o'quv-uslubiy materiallar o'rnini yangi avlod darsliklari egallamoqda. Yangi avlod nemis

tili darsliklari talabani til kompetensiyasini rivojlantirish, hayotiy vaziyatlarda erkin muloqot qilish, mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish, shuningdek, madaniyatlararo tafakkurini rivojlantirish kabi muhim vazifalarni bajaradi [1, 25; 2, 48]. Zamonaviy darsliklar grammatika va leksikani o'rgatish bilan cheklanmay, multimodal vositalar – video, audio, interaktiv platformalar, vizual materiallar bilan boyitiladi [3, 112; 4, 36]. Bu esa talabani o'rganish jarayoniga faol jalb qiladi va kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga yordam beradi [1, 15].

Adabiyotlar tahlili

Yangi avlod nemis tili darsliklarini tadqiq qilish va ishlab chiqish sohasida so'nggi yillarda bir qator ilmiy ishlar e'tiborga molik natijalar bergan. Tadqiqotlar uch asosiy yo'nalishda olib borilgan: didaktik va metodik yondashuvlar, kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyalarni shakllantirish, shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanish.

1. **Didaktik va metodik yondashuvlar.** Zamonaviy nemis tili darsliklari kompetensiyaviy yondashuv asosida ishlab chiqiladi [4, 22]; [7, 30]. Ushbu yondashuv til bilimlarini yakuniy maqsad sifatida emas, balki kommunikativ faoliyatni amalga oshirish vositasi sifatida ko'radi. An'anaviy darsliklar ko'proq grammatika va tarjima metodlariga asoslangan bo'lsa, yangi avlod darsliklarida mavzular integratsiyalashgan mashqlar orqali o'rgatiladi: tinglab tushunish, o'qish, yozish va og'zaki nutq kompetensiyalari bir vaqtning o'zida rivojlantiriladi [9, 45].

2. **Kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyalar.** Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, madaniyatlararo kompetensiya zamonaviy darsliklarning eng muhim komponentlaridan biridir [5, 12]; [8, 20]. Talabalar tilni faqat muloqot vositasi sifatida emas, balki boshqa xalqlarning turmush tarzi, qadriyatlari va mentalitetini anglash vositasi sifatida o'zlashtiradi. Bu jarayon global tafakkur, tolerantlik va madaniy bag'rikenglikni rivojlantiradi [3, 33].

3. **Raqamli texnologiyalar va interaktiv o'quv vositalari.** So'nggi yillarda Moodle, Quizlet, LearningApps va Kahoot kabi platformalar darsliklarda keng qo'llanilmoqda [2, 28]. Bu platformalardan foydalanish talabani nafaqat til

kompetensiyasini, balki raqamli savodxonligini rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, QR-kodlar orqali eshitish materiallari, video darslar va qo'shimcha onlayn resurslardan foydalanish mustaqil ta'lim imkoniyatini kengaytiradi [10, 40].

4. Yangi avlod darsliklarining funksiyalari va qiyosiy tahlil. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, yangi avlod nemis tili darsliklari didaktik, kommunikativ va rivojlantiruvchi funksiyalarni uyg'unlashtiradi [1, 50]; [10, 52]. An'anaviy darsliklar faqat til bilimini uzatishga yo'naltirilgan bo'lsa, zamonaviy darsliklar shaxsiy rivojlanish, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantirishga qaratilgan. Shu bilan birga, Germaniyadagi darsliklar va O'zbekistondagi darsliklar qiyosiy tahlil qilinib, kommunikativ yondashuv va madaniyatlararo kompetensiyalar rivojlantirilishi jihatlari aniqlangan [3, 55].

5. Innovatsion metodologiyalar va pedagogik yondashuvlar. O'zbekiston Respublikasida yangi avlod darsliklari 4K modeli (Kollaboratsiya, Kommunikatsiya, Kreativ fikrlash, Kritik fikrlash) asosida ishlab chiqilgan [6, 18]. Bu metodologiya talabalarning jamoada ishlash, muloqot qilish, ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada yangi avlod nemis tili darsliklarining funksiyalari va samaradorligi qiyosiy tahlil asosida o'rganildi. Tadqiqot doirasida O'zbekiston va Germaniyadagi zamonaviy darsliklar solishtirildi. Asosiy e'tibor quyidagi jihatlarga qaratildi:

1. Til o'rganish va kompetensiyalarni rivojlantirish (tinglab tushunish, o'qish, yozish va og'zaki nutq) [4, 23]; [7, 31].
2. Madaniyatlararo muloqot va global tafakkur ko'nikmalarini shakllantirish [5, 13]; [8, 21].
3. Mustaqil ta'lim va raqamli savodxonlikni rivojlantirish [2, 29]; [10, 41].
4. Kommunikativ va rivojlantiruvchi funksiyalarni amalga oshirishda interaktiv metodlardan foydalanish [1, 51]; [9, 46].

Metodologik asos sifatida kompetensiyaviy yondashuv (kompetenzorientierter Ansatz), CEFR standartlari va zamonaviy pedagogik metodlar (task-based learning, CLIL, rolli o'yinlar, debatlar) qo'llanildi [7, 32]; [4, 24].

Tahlillar va natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki:

1. **Didaktik funktsiya:** Yangi avlod darsliklari o'quv materialini tizimli, mantiqiy va bosqichma-bosqich taqdim etadi, har bir mavzu uchun kutilayotgan o'quv natijalari belgilangan [4, 25]; [1, 53]. An'anaviy darsliklarda bu jihat ko'pincha nazariy va umumiy xarakterga ega bo'lgan.
 2. **Kommunikativ funktsiya:** Yangi avlod darsliklarida nutqning barcha turlari (tinglab tushunish, o'qish, yozish, gapirish) integratsiyalashgan holda beriladi. Talabalar real hayotiy vaziyatlarda muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'ladi [9, 47]; [3, 34]. An'anaviy darsliklarda esa muloqot ko'proq sun'iy dialoglar bilan cheklangan.
 3. **Rivojlantiruvchi funktsiya:** Tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlar mavjud [6, 19]; [1, 52]. Ochiq savollar, bahs-munozaralar, esse va prezentatsiya topshiriqlari talabaga shaxs sifatida rivojlanishga yordam beradi.
 4. **Raqamli texnologiyalar integratsiyasi:** QR-kodlar, Moodle, Quizlet, LearningApps, Kahoot kabi platformalardan foydalanish imkoniyatlari darslikda taqdim etilgan [2, 30]; [10, 42]. Bu talabaning nafaqat til, balki zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirishini ta'minlaydi.
 5. **Madaniyatlararo kompetensiya:** Darsliklar talabalarga Germaniya, Avstriya va Shveytsariya madaniyati, qadriyatlari va urf-odatlarini bilan tanishish imkonini beradi, global tafakkur va tolerantlikni rivojlantiradi [5, 14]; [8, 22].
- Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekistondagi darsliklar ko'proq grammatik va strukturalarga asoslangan bo'lsa, Germaniyadagi darsliklar kommunikativ yondashuv va madaniyatlararo ko'nikmalarga katta e'tibor qaratadi [3, 35]; [7, 33].

Muhokama

Yangi avlod nemis tili darsliklarining funksiyalari an'anaviy darsliklarga nisbatan kengroq va samaraliroq. Ular talabaning shaxsiy, kommunikativ va kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi [1, 54]; [10, 43]. Didaktik, kommunikativ va rivojlantiruvchi funksiyalarning uyg'unligi ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi [9, 48]; [4, 26].

Zamonaviy darsliklar kompetensiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirib, tilni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkonini beradi [7, 32]; [6, 20]. Bu esa talabaning faolligi, muloqotga tayyorligi va tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshiradi. Shu bilan birga, raqamli savodxonlikni shakllantirish, mustaqil ta'limni rag'batlantirish va madaniyatlararo ko'nikmalarni rivojlantirish darslikning ajralmas vazifalaridir [2, 29]; [8, 23].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan yangi avlod darsliklarini yaratishda Germaniya, Singapur, Janubiy Koreya va Yaponiya tajribalaridan foydalangan holda innovatsion metodologiyalar joriy etilmoqda [6, 19]. Bu darsliklar CEFR standartlariga mos ravishda talabaning til darajasini aniqlash va mustaqil baholash imkonini beradi [4, 27].

Shuningdek, yangi avlod darsliklari an'anaviy darsliklarga nisbatan yuqori sifat, chidamlilik va uzun muddatli foydalanish imkonini beradi [1, 55]; [10, 44]. Bu jihatlar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va talabaning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Yangi avlod nemis tili darsliklari:

- Til kompetensiyasini rivojlantiradi;
- Madaniyatlararo ko'nikmalarni shakllantiradi;
- Mustaqil va interaktiv ta'lim imkoniyatlarini taqdim etadi;
- Talabaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi;
- Raqamli texnologiyalarni o'zlashtirishni rag'batlantiradi.

Ularning funksiyalari an'anaviy darsliklarga nisbatan kengroq va samaraliroq bo'lib, ta'lim sifatini oshirish, talabaning shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bois, yangi avlod darsliklarini

yaratish va amaliyotga joriy etish bugungi pedagogik jarayonning ustuvor vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Becker, F. (2020). *Neue Wege des Deutschunterrichts: Kompetenzorientierte Lehrwerke im Vergleich*. Berlin: Cornelsen Verlag.
2. Hofmann, S., & Bauer, T. (2022). *Digitale Medien im Fremdsprachenunterricht*. München: Hueber Verlag.
3. Keller, M. (2021). *Interkulturelle Kompetenz in Deutschlehrwerken*. Frankfurt: Langenscheidt.
4. Komljenovic, J. (2020). *Methodik des modernen Deutschunterrichts*. Stuttgart: Klett.
5. Krumm, H. (2018). *Deutsch als Fremdsprache: Interkulturelles Lernen*. Heidelberg: Spektrum Akademischer Verlag.
6. Xolboyeva G.A. “Maktab darsliklariga qo’yilgan yangi talablar: boshlang’ich sinf darsliklari yangi tahrirda”. Xalqaro ilmiy-amaliy konf. Tezis. Jizzax, 19.04.2024.
7. Müller, A. (2021). *Task-based Learning im Deutschunterricht*. Berlin: Cornelsen.
8. Saito, K. (2021). *Interkulturelle Ansätze im Fremdsprachenunterricht*. Tokyo: Gakugei Shuppan.
9. Schneider, B. (2019). *Kommunikative Kompetenz im modernen Deutschunterricht*. Leipzig: Langenscheidt.
10. Weber, D. (2019). *Digitale Lehrwerke und moderne Fremdsprachendidaktik*. Hamburg: Hueber Verlag.

